

Pri všetkom ale to jedno isté je, že bez opravdivého a úprimného uskutočnenia rovnoprávnosti národnej niet výhľadu na trváce a blaho nesúce usporiadanie vnútorných pomerov.

Vyslovil som tu moje presvedčenie; kto neverí, ten presvedčí sa v budúcnosti, že je veru základné. Ja by som ale nedbal, a aj stav dŕžavy našej to požaduje, aby bez všetkých ďalších experimentácií prišlo sa k veci spôsobom, ktorý jedine zabezpečuje výhľad na pevné a stále zriadenie dŕžavy.

126

Clánok Štefana M. Daxnera „Pred snemom“.

Uverejnili PôV, roč. VI, č. 93. Budín 20. novembra 1866.

Po retrospektíve na rokovania roku 1861 uvažuje autor o stanovisku jednotlivých politických strán v Uhorsku v súvislosti s vyhlídkami na úspešný priebeh rokovaní o rakúsko-maďarskom vyrovnaní po obnovení činnosti uhorského snemu. Pripomína, že za prípadný nezdar bude možno viniť nemaďarské národnosti, ktoré boli vytvorené z rokovaní.

Keď tieto riadky čítať budú na Slovensku, uhorsko-krajinský snem bude už zhromaždený v Pešti; zvolaný súc na deň 19. t. m. ku ďalším ústavným prácam.

Trebárs tedy nie je už ďaleká doba do tedy, kým tento snem skutkom dokáže, či želané vyrovnanie štátoprávnych, od dávneho času ku velikej škode tak našej vlasti uhorskej a ju obývajúcich národov, ako aj celej dŕžavy, a hlavne ku velikej škode ústavného života závislých štátoprávnych pomerov uskutoční sa, alebo zase sám Pán Boh zná, na kedy odročené bude; predsa za potrebné držím pred samým zhromaždením tohoto tak vážneho snemu niekoľko slov prehovoriť o stave a rozporení vecí, jako oni zjavujú sa duchu môjmu.

Onedlho bude tomu rok, že snem zvolaný bol k tomu istému dieľu, ku ktorému teraz zase prichytiť sa má, a za celý ten dlhý rok, vzdor mnohým rokovaniam a vyjednávaniu, vzdor veľkým nádejám a sľubom, nielenže nepozorujeme ani najmenšieho kroku napred k docieleniu vyrovnania, ba práve jestli z časopiseckých hlasov zatváraj voľno na pravdivý stav situácie, utajiť sa nedajú mnohé zjavy, ktoré dokazujú oddaľovanie sa od vytknutého cieľu.

I 1860 roku všeobecné rozjarenie zaujalo mysle obyvateľstva uhorského a koryfeovia vývodivší, veriac v bezodkladné uskutočnenie želaní svojich, vidiac navracaj sa priaznivé a mnohé výhody im a ich zámerom poskytovavšie doby z nechválne pamätných rokov 1848—1849, zabúdali na všetku slušnosť, opatrnosť, ba aj na spravodlivosť, násilne zrúcali všetky tehdy panovavšie pomery, na ich miesto zavedúc samý nerád a zmätok, priaznivý len tým, ktorí radi lovievajú v kalných vodách, a tých je v Uhorsku nie malý počet, záhubný ale tak všeobecnosti a celku, ako aj častkam tohoto.

A výsledok tohoto pokračovania bol ten, ktorý vystať nemohol, jestli nemali sa rozorvať a roztráhať všetky zväzky a nastúpiť rozpadnutie, zavedenie všetkému ústavnému životu i ústavnej slobode koniec urobivšieho výnimočného stavu, ktorý výnimoč-

ný stav, jako je to každému dobre známo, premenil sa v provizórium, a toto zase behom času v nové vydanie toho istého provizória.

Na veľké nadšenie z roku 1860 nasledovalo chladné vytriezvenie.

Avšak s úbehom časov premenili sa obstojateľstva,¹ a na tichom, pod bedlivou strážou provizória postavenom mori javného života začali sa pozdvihovať nové lundy toho starého rozjarenia a rozohnali sa hnať loď státnu v rozbujeľnosti svojej namiesto pokoj, bezpečnosť a istotu poskytujúceho prístavu, do vztekľých prúdov plných záhubou hroziacich skalín a balvanov.

Lež skúsenosti z roku 1860 a 1861 prekazili opätovanie tehďajších udalostí a pri podržaní dľa vlastných požiadaviek veslo vedúcich pristrihnutého a usporiadaného dočasného stavu, pri prevedení spôsobilného správneho ústroja, uskutočnili sa voľby vyslancov snemových a zhromaždil spolu aj snem.

Ináče o ústavnosti a ústavnom živote nikde ničoho nechyrovať; ten prinútený a odkázaný je čakať na riešenie a usporiadanie štátových pomerov, dotedy preň niet výhľadu na možnosť dejstvovania.

Všetko tedy závisí od výsledku snemu.

Dnes s istotou o tom výsledku hovoriť je vec nemožná; ale dosiaľ nepozoroval som ani len jedného hlasu, ktorý by snemu prajný výsledok sľuboval.

Snem krajinský vyslovil požiadavky svoje v dvoch adresách predošlého zasadania;² vláda na prvú odpovedala kráľovským reškrptom, ktorý reškrpt pohnul snem k zaslaniu tej druhej adresy; a keď pri zahájení snemu, a i pred týmto, minulého roku zdalo sa panovať dosť priaznivé porozumenie medzi vládou a stránkami politickými maďarského národa, po zaslani horevyššie spomenutého reškrptu zmenilo sa to veľmi a priepasť oddeľujúca ponímanie vlády od náhľadov snemovníkov rozširovala sa ustavične, až naposled u týchto posledných prevládala ten náhľad, že túto medzeru vyrovnáť nelžá, a P. N. zrovna obviňoval vládu, že len ona zapríčinila tieto neblahé pomery, a síce tým, že jeho stránke nešla na ruku, a pri snemovnom rokovaní nepodporovala ju naplňovaním ňou vystavených požiadaviek tak výdatne, ako pri voľbách vyslancov. A túto obžalobu, či základnú lebo bezzákladnú, do toho nás nič, bo do zákulisných pomerov maďarských stránok nechceme sa púšťať, dosť je na tom, že túto obžalobu proti vláde vyslovil ten istý časopis, ktorý vyhlasuje, že je to podozrievanie jeho stránky hovoriť o nej, jakoby ona podporovala vládu, alebo totožná bola so stránkou Majláthovskou;³ a i táto okolnosť veľmi dobre charakterizuje naše politické stránky, ktoré, keď aj žiadajú, ba ukazujú sa jakoby nároky mali na podporu vlády, osvedčujú sa spolu, že im ani len na myseľ nepadne podporovať navzájom túto vládu, ba aj len myslieť niečo podobného o sebe držia za obrazenie na svojej cti.

Stránka tedy tá, ktorá dosiaľ vývodila na sneme, tak nazvaná deákovská, uznáva sama, že veľmi veľká vzdialenosť panuje medzi jej politickými túžbami, snahami a zámermi a medzi náhľadami a zámerami vlády. Ona vyslovila sa, že nemá nádeje v prospech veci.

O tej druhej stránke nášho snemu, ktorú ináče aj ľavou stránkou alebo stránkou uzavretia na pamiatku snemu 1861, a tu honistami, dľa jej politického orgánu „Honu“

¹ Pomery.

² Rozumej uhorského snemu z roku 1861.

³ Tu treba rozumieť stranu starokonzervatívov. Gróf Majláth bol v časoch provizória najprv nádvorníkom, potom od roku 1865 dvorským kancelárom a po rakúsko-maďarskom vyrovnaní krajinským sudcom a napokon predsedom kráľovskej kúrie.

nazývať zvykli,⁴ netreba mi ani hovoriť, bo však to je prirodzená vec, že keď deákovská stránka ďaleká je náhľadov vlády, táto ešte vzdialenejšia byť musí. A keď tedy deákovská stránka nemá mnoho nádeje v zdar vyrovnania, táto ešte ho menej mať bude.

Poloúradné a úradným a vládnym cieľom slúžiace časopisy netaja takže svoj pesimizmus, a ktoré aj namáhajú sa ho ukryť, robia to tak, že on predsa vyzerá ako kliniec z mechu.

Toto všetko poukazovalo by tedy na nezdar. Ponevác ale dľa časopisných zpráv, od vstúpenia b. Beusta⁵ do ministerstva, náhľady stránok v ministerstve priaznivý obrat získali, preto v kruhoch vládnych zdá sa panovať nádeja na vydarenie sa vyrovnania. Obrat tento vraj i u deákovcov povzbudil nové nádeje.

Jestli ale pravda je, čo píšu z Viedne o obsahu kráľovského, k zahájeniu uhorského snemu určeného reškriptu a jestli pravda je menovite čo píše Presse⁶ o jeho obsahu, že totižto štátny dlh za nerozdielny, všetky finančné, vojenské, zahraničné záležitosti, jako aj sústava daňová za „spoločné záležitosti“ označené budú, tak veľmi pochybujem, že by tie nádeje dožili pri terajšom sneme krajinskom uskutočnenia svojho, trebárs aj, jako čítame v časopisných zprávach, vláda tým cieľom odstúpila od stanovíšťa vysloveného v kráľovskom reškripte od 3. marca t. r., od požiadavky predbežnej, oživotvorenie zákonov z roku 1848 predchodiť mavšej ich revízie, od označenia októbrového diplomu za základ vyrovnania.

Ako som hore vyššie spomenul, všeobecná mienka kloní sa k náhľadu nevydarenia želaného vyrovnania, a sú ľudia, ktorí namáhajú sa už teraz vynájsť kohosi, na koho by príčinu nezdaru tohoto uvaliť mohli, kohosi, ktorý by nezahrňoval sa ani v pojem „uhorskej vlády“, ani ale neprináležal ku žiadnej maďarsko-snemovej stránke. A ten „ktosi“ nemá nikto inší byť, nežli „nemaďarské národy“ a menovite rovnoprávnosť národnú želajúci národovci. Títo tedy ponosú vinu nezdareného vyrovnania štátoprávnych pomerov bezpochyby preto, že po zavedení terajšieho dočasného stavu v krajine nie len nedostali sa k žiadnym smerodajným úradom, ba tieto videli svojimi a národov svojich odporníkami obsadené a zaujaté, ale i z podriadených úradov vystúpiť museli vzdor dokázanej spôsobilosti a spoľahlivosti svojej preto, aby urobili miesta povolnejším nástrojom, ktorých pred voľbami vyslancov suspendovali už i preto, že by boli mohli asnaď niečo dejstvovať v prospech národných kandidátov; národovci títo, proti ktorým vyslovenou zásadou „minden áron buktatni“ vystupovalo sa, a s napnutím a upotrebením všetkých možných mravných i nemravných, slušných i neslušných, dovolených i nedovolených prostriedkov prekazilo sa ich zúčastnenie na súdejstvovaní pri riešení štátoprávnych pomerov, títo národovci ponosú vinu toho a zodpovední budú jestli maďarské snemové stránky neprivolía k tomu, čo požadovať bude vláda, alebo jestli táto, ostríhajúc doterajšie pevne na zabezpečenie jednoty, celistvosti a mohutného

⁴ Hon bol denník strany, na čele ktorej bol Koloman Tisza. Jedným z jeho redaktorov bol aj spisovateľ Móric Jókai.

⁵ František Ferdinand Beust (1809–1886), najprv saský štátnik, po rakúsko-pruskej vojne rakúsky minister zahraničných vecí. Jeden z hlavných strojcov rakúsko-maďarského vyrovnania a autor povestnej okridlenej vety o rozdelení nadvlády Nemcov v Rakúsku a Maďarov v Uhorsku.

⁶ Nemecký viedenský časopis, predchodca neskoršej Neue freie Presse.

postavenia dŕžavy smerujúce zásady svoje, neskloní sa a neprivilí bezvýnimočne požiadavkám maďarským.

Ponevác ale národovci, menovite slovenskí, sústavne vytvorení sú z dejstvovania v tejto záležitosti a prispením mohutných a smerodajných činiteľov, ktorým jednalo sa o zostavenie uhorského snemu výlučne z maďarských živlov, vylúčení sú z vplývania na riešenie štátoprávnych pomerov na terajšom sneme, preto jako neosobujeme si žiadne nároky na slávu a bobkové vence zdareného vyrovnania, tak ohradzujeme sa aj proti každému pripisovaniu nám viny nezdarenia sa toho nevieme koľkého už pokusu, a robíme to preto pred samým snemom, aby ohrazenie toto nenapadlo asnáď nickomu potom pripisovať len priebehu samého snemovania.

Kto zúčastňuje sa činne v práci, spravodlivé je, aby nehrozil sa následkov diela svojho a keď osobuje si výlučné nároky na uznanlivosť na prípad vydarenia, nech neostýcha sa aj niešť zodpovednosť za nevydarenie. Tak konať sluší mužom!

127

Úvodný článok (redakčný) Pešťbudínskych vedomostí, komentujúci zakončenie rokovani o rakúsko-maďarskom vyrovnani.

Uverejnili PbV, roč. VII, č. 2. Budín 4. januára 1867. Uverejňujeme len záverečnú časť.

Autor článku, komentujúc rokovania o rakúsko-maďarskom vyrovnani a politické výhľady pre rok 1867, konštatuje, že proti nemecko-maďarskej hegemonii bude dostatočná protiváha slovansko-rumunská, čo však, ako ukázal neskorší politický vývin, nestačilo zahatať uplatnenie vykorisťovateľskej a odnárodňovacej protiludovej politiky maďarských vládnúcich tried Uhorska.

Nemecko-maďarská únia prirodzene vyvolá solidaritu ostatných národov a potom uvidíme, kto zvíťazí?

Rakúski Slovania a Románi postačia, aby postavili protiváhu nemecko-maďarským hegemonistickým chůtkam; na to spoľahnúť sa môžu i tunajší i tamojší hegemoni; presvedčia sa, Boh dá, že národnia hegemonia a sloboda sú pochopy, ktoré spolu nelzá udržať.

My tedy veriac v solidaritu nenemeckých a nemaďarských národov, pripravení síce k ostrým zápasom, ale dúveryplne v konečné víťazstvo pravdy, práva a slobody, hľadáme v ústrety tej nemecko-maďarskej únii.

128

Komentár Pešťbudínskych vedomostí k rakúsko-maďarskému vyrovnaniu roku 1867.

Uverejnili PbV, roč. VII, č. 16. Budín 22. februára 1867.